

Veileder for å forebygge krenkelser, vold og overgrep mot barn

Randaberg 15.02.2019

Innhold

Innledning:	3
Rammer:.....	3
Mål:	5
Barna	5
Barnehageansatte	6
Foreldrene	7
.....	7
Hva er krenkelser, vold og overgrep:	8
Krenkelser	8
Vold	8
Fysisk vold	8
Psykisk vold	8
Materiell vold	8
Seksuell vold.....	8
Latent vold	9
Overgrep	9
Hvordan kan du snakke med barn om krenkelser, vold og overgrep:	10
Å snakke om fysisk vold	10
Å snakke om psykisk vold	11
Å snakke om å være vitne til vold	11
Å snakke om seksuelle overgrep	11
Det er aldri barnet sin skyld!	11
Tips til hvordan du kan samtale med barn der du mistenker at barnet utsettes/har blitt utsatt for krenkelse, vold eller overgrep	11
Forslag til progresjonsplan for forebyggende tiltak i barnehagen:	12
Til sist:	14
Tips:	15
Litteratur- og materielliste:	15

Innledning:

Målet med denne veilederen er å forebygge krenkelser, vold og overgrep mot barn gjennom å styrke små barns begrepsapparat, selvfølelse, egenverd og respekt for identitet, kropp og grenser. Dette er i tråd med Kunnskapsdepartementets reviderte strategi for kompetanse og rekruttering 2018-2022, Barne- og likestillingsdepartementets Prop. 12S: Opptappingsplan mot vold og overgrep 2017-2021 og Helse- og omsorgsdepartementet sin strategi for seksuell helse 2017-2022 «Snakk om det!».

Kompetansestrategien har fire satsningsområder, bla «Språk og kommunikasjon» som sier noe om at språklig og kommunikativ kompetanse er avgjørende for å kommunisere og gi uttrykk for behov, medvirkning og læring, og «Et inkluderende miljø for omsorg lek, læring og danning» som sier noe om at barnehagen skal bidra til barnas trivsel, livsglede, mestring og følelse av egenverd og arbeidet skal styrke de ansattes kompetanse i å forebygge, avdekke, stoppe og følge opp diskriminering, utestenging, mobbing, krenkelser og uheldige samspillsmønstre.

Gjennom Opptappingsplan mot vold og overgrep vil regjeringen styrke barnehagepersonalets kompetanse om vold og overgrep, og sikre at barn får alderstilpasset opplæring om kropp, identitet og følelser. Dette for å forebygge og bekjempe, som er en investering i alles fremtid.

Strategien for seksuell helse sier at grunnlaget for god seksuell helse legges allerede i tidlig småbarnsalder. Barna oppdager og utforsker sin egen seksualitet, kjønnsidentitet og seksuelle identitet og stiller spørsmål relatert til kropp, kjønn og reproduksjon allerede fra 3-4 års alder. Kunnskap om kropp, følelser og relasjoner er viktige forutsetninger for at barna utvikler mestringskompetanse for egen helse, og legger grunnlaget for en helsefremmende livsstil og valg senere i livet. «Vold og overgrep er ett av de største folkehelseproblemene vi har i Norge. Negative barndomsopplevelser er den sterkeste predikatoren for helseutfordringer i voksen alder» (Dag Nordanger, forsker).

Rammer:

FN's barnekonvensjon artikkel 12 stadfester barns rett til å bli hørt. For at dette skal være reelle rettigheter, er det viktig at barn kan sette ord på og uttrykke seg om temaer som seksualitet, grenser og egen kjønnsidentitet. Har barnet et positivt forhold og trygghet til egen kropp er det lettere å skille mellom positiv og problematisk berøring og kan dermed være med på å senke terskelen for å si ifra til en trygg person dersom barnet utsettes for krenkelser, vold og/eller overgrep. Å lære å respektere andres kropp og grenser er avgjørende for å forebygge krenkelser. Å få kunnskap om variasjon og mangfold i familieformer og kjønnsuttrykk kan være med på å forebygge mobbing, fordommer og trakassering.

Konvensjonens artikkel 19 omhandler barns rett til ikke å bli utsatt for vold og overgrep fra foreldre og andre omsorgspersoner. Bestemmelsen pålegger staten å treffe egnede lovgivningsmessige, administrative og opplæringsmessige tiltak for å beskytte mot alle former for fysisk og psykisk vold, skade eller misbruk, vanskjøtsel eller forsømmelig behandling, mishandling eller utnyttning, herunder seksuelt misbruk fra barnets omsorgspersoner.

Forskrift til rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver (Rammeplanen) sier at barnehagen skal ha en helsefremmende og forebyggende funksjon. Barnas fysiske og psykiske helse skal fremmes i barnehagen. Barnehagen skal bidra til barnas trivsel, livsglede, mestring og følelse av egenverd og forebygge krenkelser og mobbing. Om et barn opplever krenkelser eller mobbing, må barnehagen håndtere, stoppe og følge opp dette.

Barnehagen skal være en trygg og utfordrende arena der barna kan prøve ut ulike sider ved samspill, fellesskap og vennskap. Barna skal få støtte i å mestre motgang, håndtere utfordringer, bli kjent med egne og andres følelser og grenser.

Vold i nære relasjoner er et samfunnsproblem: Det er den største årsaken til mental sykdom hos barn. Risikoen for dette er høyest i tidlige barneår. Gjennom den daglige og nære kontakten med barna er barnehagen i en sentral posisjon til å kunne observere og motta informasjon om barnas omsorgs- og livssituasjon. Personalet skal ha et bevisst forhold til at barn **kan** være utsatt for omsorgssvikt, vold og seksuelle overgrep, og vite **hvordan** dette kan forebygges og oppdages. Personalet **skal** kjenne til opplysningsplikten til barnevernet, jf. Barnehageloven § 22 og avvergeplikten gjennom Straffelovens § 196

Barnehageloven §22. «Enhver som utfører tjeneste eller arbeid etter denne loven, skal uten hinder av taushetsplikt melde fra til barneverntjenesten uten ugrunnet opphold

- a) når det er grunn til å tro at et barn blir eller vil bli mishandlet, utsatt for alvorlige mangler ved den daglige omsorgen eller annen alvorlig omsorgssvikt, når det er grunn til å tro at et barn har en livstruende eller annen alvorlig sykdom eller skade og ikke
- b) kommer til undersøkelse eller behandling, eller at et barn med nedsatt funksjonsevne eller et spesielt hjelpetrengende barn ikke får dekket sitt særlige behov for behandling eller opplæring,
- c) når det er grunn til å tro at et barn blir eller vil bli utnyttet til menneskehandel.

Enhver som utfører tjeneste eller arbeid etter denne loven, plikter også å gi opplysninger etter pålegg i samsvar med barnevernloven § 6-4»

Straffeloven §196. «*Plikt til å avverge et straffbart forhold*

Med bot eller fengsel inntil 1 år straffes den som unnlater gjennom anmeldelse eller på annen måte å søke å avverge en straffbar handling eller følgene av den, på et tidspunkt da dette fortsatt er mulig og det fremstår som sikkert eller mest sannsynlig at handlingen er eller vil bli begått. Avvergingsplikten gjelder uten hensyn til taushetsplikten».

Det er viktig at **alle** ansatte er bevisst sitt ansvar for å melde fra dersom det er mistanke om vold og overgrep. Prisen barna betaler er høy og konsekvensene for dem så alvorlige og langvarige, dette gjør at vold i nære relasjoner er samfunnet, altså oss alle sitt ansvar. Meldeplikten går foran taushetsplikten, men avvergeplikten går foran alt!

Randaberg kommunes helhetlige plan for barn og unge «En god plan» sier dette om å være en trygg og kompetent voksen: «Det innebærer at du kan se og lese barn, hvor de er og hva de trenger. Den voksne må ha kompetanse og evne til å bygge relasjoner, skape trygghet og tillit hos barnet slik at det lages gode oppvekstvilkår. Det **skal** jobbes med forebyggende tiltak mot krenkelser, vold og overgrep».

Mål:

Barna skal få kunnskap om hvordan kroppen fungerer, hva som er greit at en voksen eller et barn gjør/ikke gjør. Vi må gi barna vokabular i form av begreper, ord og bilder, slik at de kan formidle hvis overgrep har skjedd eller skjer. Vi skal la barn få vite at de MÅ fortelle en trygg voksen om egne og eventuelt andres vonde/problematiske/vanskelige hemmeligheter og/eller berøringer, og hvor de kan henvende seg.

Vi må la dem få utvikle forståelse for egne og andres grenser. Hva som er aksepterbart, hvor og når. Vi må gi barna rom og tid til å fortelle, i naturlige omgivelser, og alltid være beredt på å ta imot det som kommer med åpenhet og naturlig nysgjerrighet. Vi må aldri være aldri redd for å spørre. Barn som er utsatt for overgrep, ønsker at vi skal spørre. De legger igjen spor til oss, som de ønsker at vi har **mot og evner** å se.

Forskning viser at barn som kjenner kroppen sin, som har gode begreper og vet hvordan barn blir til, forteller og beskriver raskere dersom de blir utsatt for grenseoverskridende adferd.

Barnehageansatte skal ha kunnskap om hva vold innebærer, og om barn og unges seksualitet og seksuell adferd. Her kan feks «Trafikklyset» av Birgit Hegge være til nytte. «Trafikklyset» er en guide for voksne til å identifisere, vurdere og gi respons på adferd som fremmer bekymring. Vi i barnehagen *må* ha en drøfting om hva som er våre holdninger og tanker rundt begrepene seksualitet, seksuell adferd, krenkelse, vold og overgrep. Hva anser vi som vanlig, hva er i gråsonen og hvilken adferd og/eller uttalelser bør vi reagere på?

Vi må snakkes om at barn BLIR utsatt for krenkelser, vold og overgrep, både av voksne og andre barn. Vi vet at mellom 30-50% av alle overgrep utføres av andre barn og unge, og mest av alt i nære relasjoner. Vi må ha drøftinger i barnehagen på hvordan det skal forebygges, identifiseres og hvilke tiltak vi skal iverksette. Hver barnehage skal utarbeide strategier for hvordan det jobbes forebyggende med dette som tema.

Vi vet at det generelt snakkes lite MED barn om hva som er greit at voksne og andre barn gjør/ikke gjør ift seksualitet. Barna har ofte lite vokabular for å formidle krenkelser, vold og overgrep. De vet ikke til hvem og hvordan de kan fortelle om de vonde hemmelighetene sine.

Barnehageansatte MÅ gis anledning til å øve seg på vanskelig samtaler gjennom praksisfortellinger/rollespill/caser. Vi må øve oss på åpne spørsmål, og på å ta imot det som måtte komme fra barna. Barn trenger voksne som tåler ordene, spørsmålene og ser handlingene fra barna.

Som barnehageansatt SKAL vi kjenne til rutiner for melding til barnevern, helsevesen og politi, og vi må kjenne og stole på våre samarbeidspartnere. Det må være gode rutiner for samhandling innad i kommunen og på tvers av etater hvor dette er aktuelt. Ved mistanke om vold eller overgrep, skal dette **ALDRI** drøftes med foreldre i forkant av at melding sendes barneverntjenesten eller politiet.

Vi som ansatte i barnehagen har et stort ansvar for å ivareta barn fysiske og psykiske helse. Det betyr at **du** må være tett på barna, fange opp barnas nesten «usynlige» signaler og løfte ansvaret vekk fra barnet. Forsøk å finne ut hva barnet prøver å kommunisere. Lytt til det barnet forteller. Spør åpne spørsmål, og unngå ja/nei spørsmål. Ikke si at du ikke skal fortelle andre, da oppleves det som tillitsbrudd da du må gjøre det. Du må være tydelig på at dette ikke er barnets skyld.

Din profesjon er ikke viktig i denne sammenheng. Det viktigste er Tillit fra barnet, Tålmodighet med barnet, Tid til barnet og Kunnskaper om signaler og kjennetegn på vold og overgrep.

«For barnas beste må DU tørre å tenke det verste» (Ada Sofie Austegaard)

Foreldrene

Barnehagen må informere foreldre om hvordan og hvorfor det jobbes med forebygging av krenkelser, vold og overgrep. Foreldrene skal vite at dette er tema det jobbes med jevnlig i alle aldersgrupper. Informer om at dette forebygger overgrep og psykiske lidelser som kan påvirke barnet gjennom hele livet.

Informere foreldrene om at vi i det forebyggende arbeidet vil snakke med barna og opplyse dem om deres rettigheter som barn, hva som er rett og galt, og lære dem om kropp, helse og seksualitet. Vi vil gi barna begreper, slik at de har mulighet til å si ifra dersom de blir utsatt for krenkelser, vold og overgrep.

Dette er viktig å formidle ut til foreldrene. Det skal gjøres både gjennom visualisering av progresjonsplan i barnehagens årsplan og snakkes høyt om på foreldremøter, noe som i seg selv kan være forebyggende. Det skal informeres om temaer vi gradvis vil komme inn på gjennom årene barnet går i barnehagen, som bla er:

Min kropp og mine grenser

Hemmeligheter, gode og vonde

Hva er vold? Typer vold

Se og høre vonde ting

Hva er mobbing?

Hva er seksuelle overgrep?

Hvordan og hvorfor en skal gi beskjed til trygge voksne

«Overgrep skal ikke ties ihjel, men snakkes ihjel!»

Smiso -Senter mot incest og seksuelle overgrep

Hva er krenkelser, vold og overgrep:

Krenkelser kan defineres som handlinger der noen blir tvunget til å være med på eller lar seg utsette for handlinger de ikke ønsker, ydmyke og såre et annet menneske, eller å karakterisere en person med nedsettende ord og beskrivelser. Mobbing er krenkelse.

Vold blir ofte forbundet med fysiske handlinger, men kan også være psykisk, materiell, seksuell og latent. Vold er altså ulike handlinger som har det til felles at de skader, smerter, skremmer eller krenker en annen person.

ATV (alternativ til vold) definerer vold slik:

«enhver handling rettet mot en annen person, som gjennom at denne handlingen skader, smerter, skremmer eller krenker, får denne personen til å gjøre noe mot sin vilje eller slutte å gjøre noe den vil.» (Per Isdal, «Meningen med volden», 2000).

Under beskriver vi ulike former for vold:

Fysisk vold er handlinger som forårsaker fysisk skade eller smerte, men også handlinger som fysisk hinder den andres bevegelsesfrihet. Eksempel på fysisk vold er:

Slå, sparke, gi juling, ta kvelertak, riste, klype, klore, bite, lugge, vri armen, holde fast og dytte.

Fysisk vold er svært skremmende og kan i sin ytterste konsekvens føre til døden.

Psykisk vold er ord, kroppsspråk og stemmebruk som krenker, truer og kontrollerer den andre. Eksempler på psykisk vold er:

Direkte og indirekte trusler (f.eks. true med fysisk vold eller å forlate den andre), latterliggjøring, kalle stygge ting, kontrollere hva den andre får lov til å gjøre eller hvem den kan være sammen med, utagerende sjalusi, ignorere og avvise den andres følelser m.m. Psykisk vold skader selvbildet vårt. Å bli utsatt for psykisk vold er vondt og leder ofte til en følelse av å være liten, skyldig, mindreverdige, redd og trist. Psykisk vold over tid leder også ofte til at man flytter grensen for hva man aksepterer å bli utsatt for.

Materiell vold er enhver form for atferd som er rettet mot gjenstander, som skader, skremmer, smerter eller krenker en annen person. Materiell vold kan være å sparke inn en dør, slå i bordet eller veggen, knuse et bilde, slå i veggen rett ved siden av et menneske, rive i stykker klær, rasere inventar. Det å se noen knuse eller ødelegge en gjenstand i sinne kan være skremmende og derfor er det vold.

Seksuell vold er enhver form for seksuell motivert handling som smerter, skader, skremmer eller krenker et annet menneske: voldtekt eller forsøk på voldtekt, forsøk på sex uten samtykke f.eks. når en person er full eller sover, seksuell aktivitet mens andre ser på uten samtykke. Straffelovens kapittel 26 skiller mellom 3 hovedkategorier:

-Seksuell krenkende adferd: Straffeloven § 298. Typiske eksempler på handlinger som vil rammes av bestemmelser om seksuelt krenkende atferd, er blotting og anstøtelige bevegelser eller ordbruk. Det sentrale er at det utvises overfor en annen, men uten fysisk kontakt med en annen. Bestemmelsen rammer også slik atferd over internett, for eksempel distribusjon av fotografier eller levende bilder der mottakeren er under 16 år eller for øvrig ikke har samtykket i mottaket.

-Seksuell handling: Lovbestemmelsen § 297, omfatter primært beføling av bryster eller kjønnsorganer, må alltid foretas mot en annen person, og personen har ikke samtykket til handlingen.

-Seksuell omgang: Seksuell omgang rammes av straffelovens § 291. Voldtekt. For barn under 14 år gjelder imidlertid egne straffebestemmelser. Begrepet seksuell omgang defineres ikke i lovbestemmelsen. Rettspraksis (tidligere avgjørelser i de ulike domstolene) har imidlertid belyst hva som menes med seksuell omgang. Begrepet omfatter for det første samleie, som er definert i straffelovens § 292. Minstestraft for voldtekt til samleie mv. Seksuell omgang omfatter også alle former for masturbasjon og samleielignende handlinger, innføring av fingre i vagina eller endetarmsåpningen, og slikking av kjønnsorganer. Eksempel på en samleielignende handling er en mann som gnir penis mot en kvinnes mage.

Hentet fra: <https://dinutvei.no/om-vold/247-hva-er-seksuelle-overgrep-og-seksuell-vold>

Latent vold er vold som virker i kraft av sin mulighet. Volden er da tilstede i kraft av sin mulighet, og den styrer og andre mennesker ved at de blir vare på stemninger, stemmebruk, hvordan noen åpner en dør, går på osv. Risiko for ny vold kan styre alt den voldsutsatte gjør uten at det foreligger en aktiv aggressiv atferd.

Overgrep vil si når et menneske krenker et annet menneskes rettigheter. Utføre en handling på en annen person mot ens vilje. Dette er situasjoner og opplevelser som kan skape frykt, sorg, sinne og frustrasjon. Overgrep kan også defineres som misbruk.

«Silence is violence!» Leif Arne Helgesen

Barn blir lett gående alene med sine opplevelser, som en vond og destruktiv hemmelighet.

Hvordan kan du snakke med barn om krenkelser, vold og overgrep:

(Dette hentet fra <https://jegvilvite.no/>)

Det er mulig å snakke med selv små barn om krenkelser, vold og overgrep. Dette er en viktig lærdom som barna trenger og det er IKKE farlig å lære barn om hva som er lov og hva som ikke er lov.

Målet er at barn skal vite hva krenkelser, vold og overgrep er, de skal vite hvor de kan si ifra dersom de trenger hjelp. Vi skal hjelpe barna til å forstå at det aldri er deres skyld når personer utsetter dem for vold og overgrep.

Når du skal snakke med barna om vold og overgrep er det viktig å huske på hvorfor vi gjør det:

- Barn som vet hva som IKKE er lov har lettere for å si ifra dersom det skjer noe med dem.
- Voksne eller andre barn har ALDRI lov til å skade barn, verken gjennom fysisk vold, psykisk vold eller seksuelle overgrep. Ved å prate om dette med barna kan vi forebygge at det skjer igjen og avdekke tidligere.
- For at barna skal kunne si ifra er det viktig at de har kunnskap om hva som ikke er lov.

Før du snakker med barna bør du tenke på følgende:

- Du må være forberedt på at barna kan komme med ord, uttrykk og spørsmål som inneholder såkalte stygge ord som pikk, fitte, pule, knulle etc. Ta en gjennomgang med deg selv og eventuelt andre om hvordan du vil reagere på slike ord. Barn bruker ofte ord og uttrykk de har plukket opp uten helt å forstå hva de betyr. Ta deg tid til å forklare hva ordene betyr på en saklig måte og spør gjerne hvor de har lært dem.
- Dersom noen begynner å fortelle om egne opplevelser bør du ta en samtale med disse i etterkant av undervisningen. Etter en samtale må du vurdere om man vil sende en bekymringsmelding til barnevernet, eller snakke med politiet.

Å snakke om fysisk vold

Det første du kan gjøre er å spørre om noen vet hva vold er. Slik kan du få i gang en dialog med barna om de vet hva det er. Noen vil sikkert ha referanser fra filmer, TV, nyheter o.l.

Etter at du har hørt hva barna vet fra før er det viktig å forklare hva vold er når det kommer til barn. At noen barn faktisk opplever vold hjemme. Det kan være at de blir slått, sparket, kløpet, lugget, klapset eller riset. Her må du poengtere at det ikke er lov til å gjøre sånt mot barn og hvis noen opplever det så er det viktig at de sier ifra.

Her kan du også forklare at mange barn opplever dette fra sine foreldre eller søsken/andre, og at det kan være vanskelig å snakke om det og fortelle det til noen. Men noen ganger trenger foreldrene hjelp, og da er det viktig å si ifra. Uansett hva som skjer er det viktig at volden mot barna må stoppe fordi det ikke er lov.

Å snakke om psykisk vold

Her bør du starte med å forklare hva som menes med psykisk. For små barn så trenger man ikke kalle det for psykisk vold, men heller forklare direkte at det å true et barn eller snakke nedsettende til et barn ikke er lov. Også her kan du starte undervisningen med å spørre barna om de vet hva trusler er, for eksempel.

Så kan du forklare dette med enkle ord og poengtere at dette heller ikke er lov til å gjøre mot et barn. Også her bør du poengtere at mange barn opplever dette fra sine foreldre/kjente og at det kan være vanskelig å snakke om det og fortelle det til noen. Fordi noen ganger trenger foreldrene/kjente hjelp og da er det viktig å si ifra. Uansett hva som skjer er det viktig at volden mot barna må stoppe fordi det ikke er lov.

Å snakke om å være vitne til vold

Her bør du starte med å forklare hva et vitne er. Også påse at barna husker fra i sted hva fysisk og psykisk vold er. Dette er noe som mange barn faktisk opplever. Det er faktisk verre for et barn å være vitne til vold, enn å bli utsatt for vold og overgrep. Mange barn presses/tvinges til å se porno, ta bilder/se bilder. Vitne til vold er skjerpene i rettssystemet. Barn som opplever vold mellom de voksne hjemme, får større ettervirkninger enn andre typer vold.

Her kan du si at mange barn er redde når foreldrene/kjente krangler. Spesielt hvis de bruker høye stemmer mot hverandre eller slår hverandre. Det er faktisk like ulovlig at et barn er vitne til vold som det er å rane en bank! Og barn som opplever dette må si ifra til noen de stoler på. Det er viktig for da kan både barnet og foreldrene/kjente få hjelp. De må vite om og kunne telefonnummer til nødvendige etater, som politi, ambulans og brannbil.

Å snakke om seksuelle overgrep

Her bør du starte med å spørre om noen vet hva sex er. Nesten uansett alder vil det bli litt fnising, og noen har en anelse om hva det er. Tiss mot tiss er et veldig godt begrep som er forståelig for barn.

Du kan forklare i korte trekk at sex er noe som voksne har med hverandre når de er glade i hverandre. Da kysser de og beføler hverandre. Da blir guttetissen stiv og koser med jentetissen. Det er sånn barn blir til. Da har man tiss mot tiss med hverandre. Men så er det noen voksne som har lyst til å ha dette med barn. Og noen voksne som vil være kjæreste med barn. Det er ikke lov! Det er like ulovlig som å rane en bank! Derfor er det viktig at barn som opplever dette sier ifra. Noen ganger kan det også være godt for et barn, og du kan føle skyld og skamme seg. Men det er ALDRI barnet sin feil.

Det er aldri barnet sin skyld!

Når du er barn er det aldri din skyld når en person utsetter deg for vold eller seksuelle overgrep. Når du har snakket om de ulike tingene er det viktig å påpeke at det aldri er barnet sin skyld at det har blitt utsatt for noe av andre.

Hvor kan du si ifra?

Barna må finne en person de stoler på og si ifra til denne. Dette kan være lærer, helsesøster, politiet, sykehuset, barnevernet eller en annen trygg voksenperson i et barns liv.

Tips til hvordan du kan samtale med barn der du mistenker at barnet utsettes/har blitt utsatt for krenkelse, vold eller overgrep

Dersom du mistenker at et barn utsettes/har blitt utsatt for krenkelse, vold eller overgrep er det viktig at du setter av tid til «førstehjelp» med barnet så raskt som mulig. Finne første passende anledning til å snakke med barnet. Trekk pusten og gjenta hva du så/hørte. Be barnet fortelle mer. Det kan være at det barnet forteller deg gjør at du blir beveget/forferdet, sett ord på dette overfor barnet.

Takk barnet for at det fortalte dette til deg, trygg barnet på at det ikke er barnets feil og at du skal hjelpe det til å gå videre med dette.

Før logg over samtalen/observasjonen i etterkant. Ta kontakt med din nærmeste leder som hjelper deg til å ta dette videre til de rette instanser.

«Kids do well if they can»

“Behind every challenging behavior is an unsolved problem”

Ross Greene

Forslag til progresjonsplan for forebyggende tiltak i barnehagen:

Det skal settes av tid i aldersinndelte barnegrupper høst og vår med dette som tema, som skal innarbeides i barnehagens plan over innhold for barna. På høsten skal dette *introdueres*, og på våren skal det *repeteres*.
Tips: Desember måned er en god tid å snakke om hemmeligheter, ikke bare de gode.

ALDER	TEMA	HENSIKT
DE YNGSTE	KROPPEN: • Trygg tilknytning i barnehagen • Berøring/hudkontakt • Benevne og berøre kroppsdeler • Anerkjenne barnets følelsesuttrykk	• God relasjon barn/barn – barn/voksen • Bevisstgjør • Utvikle barnets sansemotorikk • Etabler språk og begrep • Positivt forhold til egen kropp og egne følelser • Berøringer, gode/vonde
3-ÅRINGER	KROPPEN • Hvordan ser vi ut utenpå • De enkelte kroppsdeler	• Bevisstgjør og sette ord på. • Etablere språk og begrep • Kjenne kroppen sin • Positivt forhold til egen kropp • Respekt for egen og andres kropp • Grenser, sette ord på det når barnet protesterer eller blir glade

4-ÅRINGER	KROPPEN Hvordan kroppen fungerer: Fysisk: • Mat • Søvn • Bevegelse Seksuelt: • Berøring av seg selv og andre – hva er private områder • Doktorlek • Nakenhet • Hvordan blir jeg til Følelsesmessig: • Redsel • Sinne • Lei seg/trist • Glede • Ensomhet • Kjærlighet • Spent EMPATI/MEDFØLELSE • Vennskap • God mot andre HA MOT TIL Å SI IFRA vs SLADRING • Hva man skal si ifra om, hvordan og til hvem? • Kunnskap om hvor man søker hjelp. RELASJONER - FAMILIER	• Bevisstgjøring • Gi barna kunnskap om kroppens basale behov • Gi barna kunnskap om egen seksualitet • Berøring, gode/vonde. Sette ord på barnets reaksjoner • Hvordan fange opp andres følelser, språk og begrep • Kunne sette seg inn i andres situasjon/forholde seg til andres følelsesuttrykk • Kunne si ifra/sette grenser for seg selv • Respektere andres grenser • Kunne våre nødnummer • Aksept og respekt for ulik familiesituasjon og kjønnsuttrykk • Bevisstgjøring og tilknytning
5 – ÅRINGER	KROPPEN: • Min kropp og mine grenser • Krenkelser • Vold • Overgrep HA MOT TIL Å SI IFRA: • Hemmeligheter, gode og vonde Se og høre vonde ting Hva er mobbing? Hva er seksuelle overgrep?	• Gi barna kunnskap om krenkelser, vold og overgrep • Kunne si ifra/sette grenser for seg selv • Sette seg inn i andres situasjon • «Jeg vil vite»

«Barn er kun så kompetente som det omgivelsene tilbyr dem muligheten til å være»

(Piantha, 1999)

Til sist:

«Snakk om Kraft!

Du har kjent den hele livet.

Kraften som får blodet til å bruse og suse.

Kraften som får huden til å rødme eller blekne.

Du kjente den som barn. Da du fantaserte om å la hånda stryke over den nydelige nakken til han som satt på pulten foran deg.

Du kjente den som ungdom. Da du tegnet forte og forbudte tegninger på naboens husvegg i høstmørket.

Du kjente den da du for aller første gang lå hud mot hud og pust mot pust med et annet menneske, og var veldig lykkelig og veldig engstelig på samme tid.

Vi kjenner den gjennom hele livet. Kraften vi kaller seksualitet.

Noen tror den seksuelle delen av oss sitter mellom beina. Men den sitter like mye mellom ørene.

Jeg snakker ofte om at vi både har en fysisk og en psykisk helse. Vi har en seksuell helse også. Den er både fysisk og psykisk.

God seksuell helse er med på å holde oss friske og i trivsel.

Dårlig seksuell helse gjør oss mer utsatt for sykdommer og mistriivsel.

Da jeg gikk på skolen, lærte vi lite om seksualitet. Jeg husker at læreren som viste fram plansjer med tverrsnitt av mannlige og kvinnelige kjønnsorganer, var like pinlig berørt som oss elever.

Han snakket om masturbasjon og menstruasjon. Han snakket om faren for å bli gravid og faren for å få kjønnsykdommer.

Han snakket ikke om lengselen og lysten. Han snakket ikke om nærheten og kjærligheten.

Vi snakker fortsatt for lite og for sjelden om at seksualitet er en fantastisk kraft som kan gi god helse og høy livskvalitet. Når du er ung eller gammel. Når du er frisk eller syk.

Denne veilederen handler om alt dette. Den handler om at vi må snakke mer om seksualiteten vår.

Snakk om kraft! «

Hentet fra Strategi for seksuell helse «Snakk om det!» Bent Høie, helseminister

Tips:

Kontakt barneverntjenesten for å få råd /tips om den vanskelige samtalen.

Kontakt Konsultasjonsteamet for vold og overgrep som har jevnlig møter i kommunen, dersom du har en mistanke. Kontaktperson: Hilde Hebnes

RVTS (ressursenter for vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging) har mange gode kurs. De har også en god hjemmeside der du kan abonnere på nyheter

SMISO – senter mot incest og seksuelle overgrep

Det finnes gode nettsider om hvordan vi kan snakke med barn om dette temaet:

<https://snakkemedbarn.no/>

<http://www.jegvet.no/barnehage> (undervisningsmaterieell som kan brukes over barn)

<https://jegvilvite.no/>

<https://dinutvei.no/om-vold/247-hva-er-seksuelle-overgrep-og-seksuell-vold>

Film «Removed» Youtube.

Tipstelefon: 116 111

Litteratur- og materielliste:

Opptappingsplan mot vold og overgrep 2017-2021. Barne- og likestillingsdepartementet.

Kompetanse for fremtidens barnehage. Kunnskapsdepartementet. Revidert strategi. 2018-2022

Helse- og omsorgsdepartementet sin strategi for seksuell helse 2017-2022 «Snakk om det!».

NOU: 2017:12 «Svikt og Svik»

Barnehageloven

Straffeloven.

FNs barnekonvensjon

Forskrift til rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver (Rammeplanen)

En god plan. Randaberg kommune. (F:\Tjenestemråder\Oppvekst\Felles\Planer\Helhetlig plan barn og unge)

«Trafikklyset: Seksualitet hos barn og ungdom» Birgit Hegge

«Jeg er meg! Min meg» Eli Rygg og Margrete Wiede Aasland

«Kongene på haugen» Øivind Aschjem. For barn.

«Samtaler med barn» Reidun Dybsland

«Si det til noen-en bok om seksuelle overgrep mot barn og unge». Margrete Wiede Aasland.

«Den didaktiske barnesamtalen» Åse Langballe

«Barn som pårørende i akutt situasjoner-en praktisk guide for hjelpere» Anne Kristine Bergem